

Horváth [!]: Horvát vagyok.

Szemere: A' tigris a' maga bőrét...

Vitkovics: Hallgass, irígy!...

Kölcsey: (*mosolyog*)

Most hosszasan magyarázgatá Vitkovics a' Víg László és Horvát neveteket. Berzsényi mondá, hogy a' Pápai Recenzióját olvasá. Amaz Baróti Szabó, Rájnis, Fábchich, Ráth. Kis Jánosról beszéle 's – a' poharak ürültek. Innen Hegyalljai ürmösre invitálá a' társaságot Horvát. Elmentünk hozzá Mutatta Révai két korabeli levelét, manuscriptumát. Virgíl' szavaira fakadozva olvasta el Semtaviát, 's régiségbeli, magyar nyelv historiójára tartozó gyűjteményeit, Pestről értekezését, Víg Lászlóját, új Philologuszait mutogatta. Két óra felé éjjél után kísértük által Berzsényit Budára. Ott még egy két pohár veres bor locsoltatott el. Vitkovics 's vele mindnyájan daloltunk. Mikor látjuk egymást? kérdeze egyszer Vitkovics Berzsényit. – «Levelekből látja igazán az ember egymást». Ne féljen az Ur, mig én élek, nem vesznek erőt rajtunk a' Sonettek. Brávó, Vitkovics Úr! nevette Kölcsey a' tréfának. Három óra felé válánk el. Csak egy kéz szorítás vala, mit Berzsényi' szobájában való elválásunkkor nyerhettünk. Nem! Csókot kell tőle kapnom, török-szakad! 'S midőn társaim, Vitkovics és Horvát már az utszán voltak, megöleltem Berzsényit, 's ajkaink öszveforradtak. Csókkal ereszté el *az utánam jött Kölcseyt is*.

Ime itt vagyon Kazinczým' kívánsága szerént a' tudósítás Berzsényiről. Ma reggel adá kezembe Vitkovics az Apr. 14d. költ Széphalmi levelet. Hirtelen akartam betölteni a' kedves parancsolatot: 's levelem ha csonka, ha hijános is, mindazáltal, úgy tartom, igen hosszú.

Beke József

ZRÍNYI ÁLLATAI

Történelmünk bővében van a tragikus hősöknek.

Zrínyi Miklós nevűből kettő is volt, hősként egyik nagyobb a másiknál, halálukra is elmondható: egyik tragikusabb a másiknál. A dédapát a végső soron sikertelen várvédelem Európa-szerte elhíresítí. Annyira, hogy dédunokái még majd' hetven év múltán is „valakik”, hiszen amikor Rómában járnak, VIII. Orbán pápa nemcsak személyesen fogadja őket, hanem latin nyelvű verseskötetének dedikált példányával ajándékozta meg a kamaszkorú Miklóst. (A könyv ma is megvan – Zágrábban.) A két árva Zrínyi fiú halála egyaránt tragikus lesz. A fiatalabbal, Péterrel Bécsújhelyt végez a bakó, Miklóssal a kursaneci erdőben egy állat, a nevezetes vadkan. Dédapjának ellenség golyója jutott: méltó egy vitézhez. Öccsének pallos, ami innen nézve: méltó, a túloldalról: méltatlan. Miklósnak sem harcmező, sem vérpad nem adatott, csupán az erdő zuga és egy állatagyar. Vadásztársai végzetes sebekből vérezve találták a novemberi alkonyatban.

Így végezte a török harcok tábornoki rangú hőse, a magyar barokk kiemelkedő

költője. Vörösmarty írta: „*nincs nemzet, mely oly emberrel dicsekedhessék, aki amellet, hogy fő rendű vitéz volt, fő lenne azok közt is, kik a vitézeket éneklik*”. Hogy a vitéz vagy az énekes dicsősége maradandóbb-e, abban ma már nem vagyunk olyan bizonyosak, mint Zrínyi, aki a „*Non omnis moriar*” biztosítékát elsősorban karja és kardja tetteiben látta: „*Nem írom pennával, / Fekete téntával, / De szablyám élivel, / Ellenség vérvél, / Az én örök híremet.*”

Örök híre kétségtelen, ámde az is, hogy méltatlan vég érte. A sebesült állapot ösztöne legyőzte őt, aki hiába ismerte annyira az állatok természetét, hogy verseibe, írásaiba foglalta őket, többek között éppen hóhérát is – később látjuk – „erdei kan” néven.

A költő Zrínyi sokoldalú, gyakorlatias ember, sikeres katona, képzett hadtudós, szenvédelyes vadász, aki otthon van erdőn-mezőn, a természetben mindenütt. Nemcsak a füveket-fákat, hanem az állatokat is jól ismeri, és nem könyvből, hanem személyes tapasztalatból. Gazdag életművének számtalan helyén érezhető, hogy mindkét lábával a valóság talaján áll, megfogalmazásai az általánosságok helyett a konkrét megfigyelésekre épülnek. Álljon itt erre csupán két példa:¹

*„Demirhám, mint fáklya, hogy látja utolját,
Duplázni akarja vitézséges voltát”*
(Sz. v. 14:111)²

A fáklya a régi idők „lámpája”, de Zrínyi e hasonlata nem arra a közismert tulajdonságára épül, hogy fényt ad. Demirhám nem világít, hanem a végsőig fokozza „*vitézséges voltát*”, vagyis minden erejét összeszedi az utolsó nagy vitézi erőfeszítésre – ugyanúgy, mint ez a korabeli világítóeszköz, amely mindig élesen fellobbant, mielőtt végképp kialudt volna.

Ugyancsak tapasztalati élmény ad alapot a következő költői képhez. A gyöngyvirág, ez a kedvelt erdei virágocska nem romantikus felfogásban, tehát kellemes illata vagy szép kis harangforma alakja, netán szimbolikus fehér színe miatt szerepel a vádló szerelmes vers e hasonlatában, hanem azért, mert nagyon hamar elhervad:

*„Miért szépségedben magadat elbízta?
Mely mint egy szép gyöngyvirág, hamar elrothad”*
(I. IDILIUM 19)

Ezek után talán nem is meglepő, hogy az állatvilág egyik közismert irodalmi szereplője, a *kígyó* sem mindig úgy jelenik meg Zrínyi Miklós költői nyelvén, ahogyan megszoktuk, tehát az álnokság vagy a csábító rossz képviselőjeként. Persze Zrínyi műveinek állatseregletében a kígyók leginkább negatív figurák, így a *vipera* is a hagyományos, szólásszerű szerepében látható itt: „*Nem-é vipérákat keblemben neveltem?*” (Sz. v. 1:19), de egy ugyancsak veszélyes kígyófajta, az *áspis* egészen más tulajdonsága miatt kerül be Zrínyi költői eszközei közé. Első látásra furcsállhatjuk is egyik Violához szóló versében ezt a kijelentést:

*„»Kegyetlen, hová futsz? Te árnyéknál könnyebb!
Miért meg nem hallgatsz, aspisnál süketebb!«
Ah ne légy mintegy kű s márvánnál keményebb!
Ne légy salamandra és jégnél hidegebb!”*
(II. IDILIUM 1)

Az ugyanis rendben van, hogy Viola ugyanolyan „könnyű léptű”, mint a költők sok más ihletője, az is érthető, hogy hideg-rideg, kőkemény a költőhöz, de „süketsége” kissé meglepő. Meglepő, de helytálló! Zrínyi ugyanis tapasztalatból tudta – hiszen nem olvashatta – azt, amit mi a nagy Brehmben³ így találunk: „*a kígyók éppoly kevéssé hallanak, mint a legtöbb gyík faj*” (tehát az idézetben szereplő *szalamandra* is!). Megtudhatjuk ebből az állattani könyvből, hogy a kísérletek szerint „*a különböző hangokra csak akkor reagáltak, ha azok oly erősek voltak, hogy erősen megrezegtették a földet*”. Hogy miért éppen ezt a kígyófajtát, az ún. *urészt* emlegeti többször is a költő? Azért, mert alighanem ez a világ legismertebb, „legirodalmibb” kígyója. Már az ókorban is gyakran szerepel: ez van az egyiptomi uralkodó homlokán a királyi hatalom jeleként; ez szerepel a BIBLIÁ-ban, amikor Áron a fáraó elé dobja botját, és az kígyóvá változik; s alighanem Kleopátra halálát is ez okozza, mérge pedig mindig halálos: szelíd kivégzőeszköznek is használták. Felmerülhet, hogy a keleti kígyóbűvölők talán mégis síp-pal-dobbal hatnak rá? Nem, a kígyó nem a hangra, csak gazdája megszokott mozdulataira reagál. Érdemes visszatérni az említett szalamandrára is: hogyan függ ez össze a hideggel? Úgy, hogy igen csak hideg (vérű?) lehet, ha a monda szerint a tűzön is sértetlenül átkúszik.

De tekintsünk körül Zrínyi állatseregletében – érdemes! Száznál is több tagja van ennek: a földön a *hangyától* az *elefántig*, a vízben a *békától* a *bálnáig*, a levegőben a *légytól* a *saskeselyűig* mindenféle rendű és rangú állat szerephez jut itt, hogy segítse a költői eszközvilág teljességét, gazdagítsa a kifejezőmód tárházát. Megjelennek persze a képzeletbeliek is, mint a *griff*, a *főnixmadár* vagy a *hydra*. Van köztük kicsi és nagy, félénk és bátor, szelíd és kegyetlen, szép és rút, lassú és gyors, játékos és veszélyes, közismert és kevésbé az. Bemutatásukat kezdjük talán az utóbbiakkal. Nem mindenki ismeri a kedves *mókust* azon a néven, ahogyan Zrínyi emlegeti: *evét*. Pedig igen fontos szerepe van a költő eszköztárában: az eposz hasonlataiban mindig a gyorsaság, a hirtelen mozdulat kifejezőjeként jelenik meg:

„*Könnyen, mint egy evét, ismeg lóra ugrott*”
(Sz. v. 7:84)

„*Jó lovára ismég, mint evét, fölugra*”
(Sz. v. 13:17)

Az, hogy a *banka* néven ismertebb díszes tollazatú madarat *babutának* nevezi, esetleg ki is található, talán az is, hogy az *erdei vad* nem más, mint a – számára majd végzetes – *vadkan*, de van néhány magyarázatra szoruló állatneve is. Ilyen a *mennyei kecske* is, amelyről azt hitték sokáig, talán elírás *fecske* helyett (ami persze ugyanannyira talányos lenne). De Zrínyi természetismeretében meg lehet bízni: az említett Brehm-féle állattan szerint van egy olyan *szalonkafaj*, az ún. középső sárszalonka, amely röptében egy távoli kecske mekegéséhez hasonló hangot hallat – nyilván így hallotta Zrínyi is vadászatai során.

Csak a költő halála után fél évszázaddal jelent meg nyelvünkben a *fóka* kifejezés, de Zrínyinél már van azért neve: *tengerimedve*, s azért említi, mert azt hallotta róla, hogy még a mennydörgéstől sem fél. Zrínyi eposzában egyik jelenetében szerepel egy olyan madárnév, amelynek pontos jelentése után valóságos nyomozást kellett folytatni. A pokol lakóiról van itt szó, akik az angyalokkal viaskodva

„Keszervessen üvöltnek sötét folyhókben.
 Így kákognak hollók, ha sas jön közikben,
 És éjjeli varjúk így járnak széltében.”
 (Sz. v. 15:51)

A jelenet érzékletes és világos, azonban az *éjjeli varjú* szókapcsolat szöveget ütött a fejembe: a varjú nem éjjeli madár, és Zrínyi, a gyakorló vadász aligha tévedhet ebben. Utánanézzve a NySz-ban,⁴ meg is találtam a kifejezést, ott a latin értelmezés is („bubo noctua”), és a példák is arra utaltak, hogy valami bagolyféle, s így már helyén volna az *éjjeli* jelző, de hol van a varjú, ami mégsem bagoly? Kiderült, hogy ez vakvágány: a bagolyfélék között nincs ilyen nevű. Végül egy állattani könyvben⁵ mégis nyomára akadtam: a gémfélék családjába tartozik, igazi neve: *bakcsó*. „Tudományos neve *éjjeli varjú*; ugyanígy életmódjára utal a magyar népies neve, a vakvarjú is.” Szóval ez az eposzbeli *éjjeli varjú* nem varjú, nem is bagoly, hanem *bakcsó*. (Bizonyára „ő” szerepel a bájos „*Csíp, csíp, csóka, vak varjúcska*” kezdetű gyermekversben is.)

A kérdéses állatnevek közé számítható a *gyík* is, mert ebben a hasonlatban aligha a mai értelemben vett ártalmatlan állatocská szerepel:

„...Nem kiált sokáig,
 Mert rámene Dandó, mint ama mérges gyík,
 Szablyáját Dervisben vágá hónaljáig”
 (Sz. v. 6:63)

A magyarázók úgy fogják föl, hogy itt inkább a *sárkány* fogalmáról lehet szó. Maradva ennél: ez a mesebeli szörnyállat igen sokszor előfordul Zrínyi műveiben. A TESz⁶ szerint csak a költő századának elejétől mutatható ki a szó ilyen értelmű használata, az előző időkben a kígyót és a krokodilt illeték ezzel a kifejezéssel. Ez a kígyó és sárkány közti azonosság tehát nem véletlenül jelentkezik kétszer is Zrínyinél, mégpedig Herculessel kapcsolatban, akiről a mitológia úgy tudja, hogy csecsemőként már két kígyót is megölt. Zrínyi Hunyadi Mátyásról szóló értekezésében írja: „Nosza most, vitéz király, lássuk, vagy-e olyan mint Hercules, Jupiter fia, aki bölcsőben még két sárkánt ölt meg egyszersmind...” Ezzel arra céloz, hogy Mátyásnak királlyá választásakor azonnal három ellenséggel szemben kellett bizonyítania rátermettségét: a török és a német ellen, sőt harmadikként ott volt a cseh Giskra. A másik hely az eposzban van:

„Talán így Hercules bánt az sárkányokkal...
 Mint Zríni cselekszik török pogányokkal”
 (Sz. v. 6:67)

Az a sok (19) sárkány, amely Zrínyinél előfordul – s talán kígyónak értendő –, mindenesetre veszélyes állat, valamennyi „*dühös, mérges, rettenetes*” jelzőket kap, rokona a döghalálnak, a tigrisnek és a hiénának, a Hydrának és a Chimérának, és korántsem csak a nagy ellenségre, a törökökre értendő. Inkább összefoglalója mindannak, ami veszélyes, ami gyűlölnivaló, s így szerelmes szemrehányásban is helyén lehet:

„Az mérgös kígyót is megszelédéthetném,
Basiliscus haragját megenyhithetném,
 Sárkánt ennyi üdőre megfékezhetném:
 Ihon te kegyelmedre szert nem tehetém!”

(I. IDILIUM 40)

Megjegyzendő, hogy az itt szereplő mesebeli baziliskusz „rokona” a sárkánynak is, a kígyónak is: olyan koronás fejű sárkánygyík, amelynek már a pillantása is halálos.

Ha végigtekintünk Zrínyi állatainak hosszú során, hiányolhatunk is néhány mai állatnevet. Nincs például köztük a *kutya*. A költő korában már létezett ugyan a szó mai jelentése is, de úgy látszik, Zrínyi e ma használatos – eredetileg állathívogató szóként szereplő – kifejezéssel szemben valamiért előnyben részesítette az ősbibb, finnugor *eb* kifejezést. Ezzel igen bőven él: ötvenötször fordul elő műveiben. Felhasználja mindkét jelentését, mert nemcsak négylábú háziállatunkra, hanem – igencsak sértő értelemben – emberekre is vonatkoztatja. Ez többször úgy fordul elő, hogy valamely megvetett személyt, például hadi ellenfelet illet e szóval:

„*Uram, azt is látod, az pogány töröknek,
 Hogyan vásik foga az hitetlen ebnek,
 Hogy miként árthasson az keresztyéneknek*”

(Sz. v. 2:77)

De vonatkozhat lekicsinylendő szerelmi vetélytársra is:

„*Szeret az Viola, de jaj, nem engemet!
 Szereti Licaont, azt az hamis ebet*”

(I. IDILIUM 54)

Jellemző és sajnálatos, hogy kora magyarságára vonatkozóan is ezt a kifejezést használhatja egyik hasonlatában:

„*Az magyarok penig leghenyélőbb népek,
 Egyik az másikat gyűlölik, mint ebek*”

(Sz. v. 1:65)

A személyes ellenség, Szulimán két idevágó kifejezést is kiérdemel:

„*Vérszopó szelendek, világnak tolvaja...
 El kell menned, vén eb, örök kárhozatra*”

(Sz. v. 15:98)

Megkapja aztán e megvető kifejezést Zrínyi Mátyás királyról írott értekezésében „*egy német historicus*” is, aki rosszat merészelt írni nagy királyunkról: „*Hitetlen eb, ugatsz a megholt oroszánra, de nem ártasz néki.*” (E klasszikus eredetű motívumot majd Arany is felhasználja A TÖLGYEK ALATT-ban.)

De sose hiányoljuk az összefoglaló *kutya* szót! Zrínyi kárpótol bennünket más kifejezésekkel: az *agár* szó ötször is előfordul nála, igaz, leginkább levelekben („Kegyel-

med *énnékem egy pár agarat ígért volt*” – írta atyai barátjának, Batthyány Ádámnak), de egyik szép versének igazi vadászra valló ellentét-hasonlatában is:

„*Farkas bárányokkal
Előbb fog járkalni,
Nyulat agarakkal
Előbb is fogsz látni,
Engemet Titirussal
Hogysen hallani*”
(FANTASIA POETICA 20)

E szó segítségével fogalmazza meg azt is, hogy a jó katonai vezetőnek *„más dologra nem kell gondot viselni, hanem szüntelen az ellenség veszedelmiről [...] még álmodni is ha lehetne, mint szintén a jó agárnak a vaddal*” (VITÉZ HADNAGY). De szerepel az eposz egyik jelenetében a pásztorkutya is:

„*Vála oly órában, mikor..
...juhász, szántó aluszik kedves álmát,
Juhok mellett nyugszik kuasz, mely megfáradt*”
(Sz. v. 9:43)

Egy másik kutyafajta pedig a szerelmi rajongás és egyben az alávetettség kifejezője:

„*Békót, láncot viselek nyakamon, mint tacsókó,
Nem tagadom bizony, de te légy megoldó*”
(A VADÁSZ ÉS ECHO 8)

Amint a *kutya* szó, úgy a *tehén* sem fordul elő Zrínyinél, de van helyette: *barom, bika, borjú, ökör, tinó*, és van a sok *ló* mellett *kanca, paripa, ménes*.

Nem szerepel a *macska* sem Zrínyi szövegeiben, de a nagymacskafélék közül többen is. Az szinte természetes, hogy az *oroszlán* „király” az előfordulás terén (45-ször szerepel), az is elvárható, hogy leginkább az erő, a vadság kifejezésére szolgál:

„*Mint fene oroszlány megölvén prédáját,
Kevélyen fölette jártatja haragját,
Kegyellen szemével nézi kínlódását,
Gyönyörködik vérben, usztatja nagy haját [=sörényét]:
Igy szintén Deli Vid holt török fölött áll*”
(Sz. v. 6:92–93)

Az azonban meglepő, hogy Zrínyi szerelmes verseiben is gyakran előfordul ez a vérengző állat, leginkább a szemrehányás kifejezéseiben:

„*Mennyivel oroszlány haragosb bárálynál,
Annyival kegyetlenebb te oroszlánynál*”
(FANTASIA POETICA 16)

„Ha oroszlány anyád is lett volna néked,
Scitiai medve ha szoptatott téged,
Mégis nem kellene így kegyetlenködnöd”
(I. IDILIUM 16)

Sőt egyik versében egész kis állatsereggel bizonyítja, hogy

„Mindenben szerelem nagyon uralkodik;
Ez széles világ is mind néki adózik.
Nézd, szerelem miát madár mint kinlódik;
Nézd szép fülemilét, mely igen aggódik...
Hát özvegy gilice, mert elveszté társát...
Untalan, óránként neveli sirását...
De ki szerelmesebb, mint az fene vadak,
Griffek, oroszlányok s kegyetlen hijennák?
Kegyetlen az erős és vitéz oroszlány,
De nősténye előtt szeléd mint egy bárány...
Vad tigris: társához, mint együgyü bárány,
Tudja az szerelmet az szarvas, mit térszen,
Addig nyugodalmat magának nem vészen...
Míg kedves társától örömet nem vészen.
Mit nem csinál az ló, és mit nem fáradoz!
Nyerit, rúg és kapál, míg nem jút társához...
Azt tudod [=hiszed]-é, az halak tengerben mentek
Szerelemtől? elhiggyed, azok is égnek,
Balénák, cethalak és görbe delphinek,
Cupidónak harácsot [=adót] ezek fizetnek.”
(I. IDILIUM 24–33)

Zrínyi kifejezésmódjának egészen sajátos jellemzője, hogy – főként hadtudományi műveiben – a meggyőzés céljából és a könnyebb érthetőség kedvéért igen gyakran alkalmaz szólásokat, példabeszédeket és ezek között olyanokat, amelyekben állatok szerepelnek. Ilyen ez is: „Mit használ, ha jó a had, rossz a kapitány [...] jobb hogy szarvasok legyenek és nyulak a vitézlő rend [=a közkatona], és a kapitány oroszlán, hogyse oroszlánok azok, és a kapitány nyúl” (VITÉZ HADNAGY). Meg ez a török szólás is: „ha a te ellenséged olyan is mint az elefánt, annyinak tartsad mint a legyet, ne félj tőle; ha olyan is mint a légy, úgy se vedd meg, hanem oltalmazd tőle magadat mint az elefánttól” (VITÉZ HADNAGY).

Zrínyi céljai érdekében felhasználja a legegyszerűbb, mondhatni: népies hangzású szólásmondásokat is. Csupán kettő ezek közül: a könnyen szitkozódó, nagyhangú katonát így inti a VITÉZ HADNAGY-ban: „amely tik [=tyúk] sokat kotkodácsol, keveset tojik”; az ÁFIUM-ban pedig így figyelmeztet arra, hogy bajunkban hiába számítunk az idegenek együtt érző segítségére: „akinek nem borja, nem nyalja”.

Különösen szívesen foglal bele prózai műveibe olyan tanulságos állatmeséket, amelyek közérthető és ugyanakkor szellemes módon fejezik ki a komoly mondanivalót. Amikor például a rossz előjelekről és álmokról értekeznek, így tanít: „Nem kell megrettenni az álomtúl sem más jeltúl; a harkály, a róka, a holló kicsodás jelt tud nékem mondani, hogy így szól avagy amugy [...]. Olvasd meg annak a vitéz római kapitánnak cselekedetét, melynek

vitézit midőn egy harkály mind elijesztette volna, hogy ritkán és rutul szólott, fogta a kézijjat és a nyilat, úgy lőtte hogy mingyárt leesett a fáról, osztán visszafordulván a vitézekhez, azt mondta nekik: *Látjátok-é, miképpen csalatkoztok; azt tudjátok [=hiszitek], hogy e madár jövődőt tud mondani, s miért hát maga szerencsétlenségét meg nem jövődölte?*” (VITÉZ HADNAGY.) Hasonlóan frappáns hatású az ÁFIUM-ban az Aesopustól átvett példabeszéd a bátorságról: a nyulak „*megunakodván*” életüktől gyávaságuk miatt, vízbe akarják ölni magukat, ám „*a parton lévő békák megijjedvén a nyulaktul, a tóba beszökdösének, kit [=amit] meglátván egy öreg nyúl, így kiálta fel a többinek: Megálljatok, nyulak; mi azért megyünk vala a tóban veszni, hogy azt tudtuk, nincs nálunknál félenkebb állat; de imé, látjuk, a békák még nálunknál is félenkebbek, mert mielőttünk ugrának bé a tóban; azért ne öljük meg magunkat ez egyszer*”.

Külön fejezetet érdemelnének itt azok a kifejezések is, amelyek nem állatnevek, de velük kapcsolatosak. Itt csak felsorolok néhányat ízelítőnek: „*aranyborjú, békanyál, eb-ugatás, farkaságyú [mint ágyúfajta], farkasbőr, hiúzkölyök, lóterh [mint súlymérték], orosz-lánkölyök, ökörszaru, rákhát, rárószárny, rárótoll, rókamál, sastoll, tikmony [=tyúktojás], vas-macska*”.

Végül egy olyan összefüggés, amely akkor is érdekes, ha csak véletlen, és akkor is jellemző a magyar költői magatartásetika kényszerű folyamatosságára, ha csak feltételezés, hogy Radnóti olvasta – miért ne olvashatta volna? – a VITÉZ HADNAGY e helyét: „*miként az erdei kan, ha vadászok kergetik, megáll és holtig nagy merészséggel oltalmazza magát, úgy a vitéz embernek is kell cselekedni; mikor annyiban jut állapotja, hogy nincs más mód becsületes megmaradásában, utolsó lélegzetig kell vitézséget mutatni*”. Radnóti Miklós így ír MINT A BIKÁ című versében:

„*S úgy élek mostan is, mint a bika, de mint bika, aki megtorpan a tücskös rét közepén és fölsszagol a levegőbe. Érzí, hogy hegyi erdőkön az őzbak megáll; fülel és elpattan a szélllel, mely farkascsorda szagát hozza sziszegve, – fölsszagol s nem menekül, mint menekülnek az őzek; elgondolja, ha megjön az óra, küzd és elesik s csontjait széthordja a tájon a horda – és lassan, szomorún bóg a kövér levegőben.*

*Így küzdök én is és így esem el majd,
s okulásul késő koroknak, csontjaim őrzi a táj.*”

1933

Jegyzetek

1. Valamennyi idézet forrása: Z. M. ÖSSZES MŰVEI. Szerk. Kovács Sándor Iván. Kortárs Könyvkiadó, 2003.

2. Sz. v. = SZIGETI VESZEDELEM.

3. Brehm: AZ ÁLLATOK VILÁGA. Kassák Kiadó, 1995, XI. 179.

4. MAGYAR NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁR... III. Szerk.

Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond. Bp., 1893. 1019.

5. URÁNIA ÁLLATVILÁG, MADARAK. Gondolat Kiadó, 1972. 75.

6. A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETI-ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRA. Főszerk. Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó, 1967–1976.

Kőríz Imre

UT PICTURA POESIS

Konkrétumok ne említettessenek.
Festményszerű vagy kollázs jellegű,
esetlegességében is kimunkált,
legyen, akár egy montázs a falon,
olyan, akár egy emlékeztető
keretes tábla (esküvői képpel,
Leonardo fiatal lányfejével,
Alberobello csúcsos tetejű
trullijaival [vagy trullóival],
gyerekrajzokkal, rúzzsal írt levéllel,
egy képpel – „Moins je ressemblerai
à un mannequin, plus je serai frère” –
egy áruházi automatában
készült fotócsík egyik kockájával
[a hetvenes években a legtöbb férfi
úgy nézett ki, masszív barkóival,
bőrkabátjában, mint egy traktoros],
de mindenekeelőtt a nélkülözhe-
tetlen gombostűk, színes rajzszögek
szúrásával a puha parafában).

EZ AZ EGÉSZ

„Egyszer fenn, egyszer lenn,
hullámvasút az életem”,
vagy hullámpapír, az is passzol
a mulatós zenék értéktelen, gépi basszusaihoz
(jobb nyitva hagyni az ablakot,
mert akkor legalább valami melódia is felfogható,
nem csak a trendi tuctuc-tuctuc,
amelyet semmi párna, semmi Sosztakovics a fülben el nem nyom):
a sarki kocsmában hat-hét alkoholbeteg kedvéért
egész nap, egész héten
– ahogy egy új antiperspiráns on olvasható: 24/7 –
tart a lakodalom.

Furcsa.

Errefelé egy csomó kocsmá van,
az egyik még a Kántorban is szerepelt,
úgyszólván csillagászati távolságokra juthat el az ember úgy,
hogy csak kocsmánál megy át a túlsó oldalra – de zene csak itt,
nem is tudom, talán a csapason múlik,
lehet, hogy irtózik a csöndtől
(az autó- és buszforgalom,
valamint a szemközti gumiszerviz üzemi zajai neki nyilván csönd),
mint a nő az üres vízszintes felületektől:
egy látens feminin csapos, egy audionő,
meg kéne nézni.

És a csótányok is jönnek,
estéknént nem győzöm eltaposni őket a járdán,
csámpásan iszkoló, undorító bonbonokat;
nem tudom, eddig hol voltak,
mindig tartogat valamit az élet,
ablak előtt társadalmi életet élő környékbelieket,
ajtó előtt partizó szomszédokat –
végül is patkányok is jöhetnek,
norvég patkányok, amelyek
reccs, eltörrik a vadászgörény gerincét,
vagy kopogó szellemek,
pitbulltartók, zombik, neonácik –
önkényes lakásfoglaló fiatal házaspár már volt,
orgazda férjjel, aranyos kislánnyal,
évekkel a kiköltözésük után találtam
a padlásfeljáró párkánya alatt
néhány szlovák forgalmi.

De végül is mindegy,
mint az, hogy a kertben hússzínű
hortenziák pompáztatják a nagy fejüket,
vagy csak a zsenge tök virágzik –
a közvetlen szomszédom például nem más,
mint az egyik régi forintcímlet hasonló nevű, oldalági rokona,
ez az egész mindegy, minden minden,
minden ízében élet.